

‘Wat betekent ‘meer samenleving’ voor de overheid?’

Gezag, vrijheid en burgerschap. Onder die titel verscheen deze zomer een rapport van het Wetenschappelijk Instituut. In het rapport staat de vraag centraal: ‘Wat is de rol van de overheid in een samenleving waarin enerzijds mensen voor hun eigentijdse maatschappelijke initiatieven ruimte claimen en anderzijds de politiek verantwoordelijkheden wil terugleggen bij burgers?’.

Tekst **Marcel Migo**

In ons land lijkt het vertrouwen af te nemen. Burgers vertrouwen de overheid steeds minder en andersom heeft de overheid moeite taken los te laten en over te dragen aan lokale overheden of maatschappelijke initiatieven werkelijk ruimte te geven. Vooral Tweede Kamerleden schieten steevast in ‘regelreflexen’. Als er iets misgaat, moeten regels afdwingen dat het de volgende keer beter gaat. Het rapport *Gezag, vrijheid en burgerschap* is in feite een zoektocht naar hoe de overheid zich tot een ‘grotere samenleving’ heeft te verhouden.

Maarten Neuteboom: ‘Het is denk ik goed enige nuanceering vooraf aan te brengen. De afname van vertrouwen bij een deel van de bevolking kan niet los gezien worden van een andere belangrijke ontwikkeling: een groeiende tweedeling. Er lijken steeds scherpere scheidslijnen te ontstaan tussen diverse groepen in ons land en ook de mate waarin mensen vertrouwen hebben in de rechtsstaat, de democratie en de overheid verschillen aanzienlijk per groep. Er is kortom een groep burgers die zich uit onbehagen afkeert van politiek en samenleving en een groep die het heft in eigen handen neemt. De eigentijdse maatschappelijke initiatieven die hieruit voortvloeien, zou

je kunnen bestempelen als het nieuwe midden.’

Het gaat in het rapport dus over hoe de overheid zijn rol kan verbeteren: gezag kan herwinnen en tegelijk waar mogelijk ruimte durft te laten aan (initiatieven uit) de samenleving, taken en verantwoordelijkheden daadwerkelijk durft neer te leggen bij lokale overheden en vertrouwen wil hebben in het probleemoplossende vermogen van burgers zelf.

‘De overheid is geen verlengstuk van de samenleving, maar heeft wel de eigenstandige taak en specifieke verantwoordelijkheid naar die samenleving om zorg te dragen voor publieke gerechtigheid.’

Daadwerkelijk decentraliseren

Het subsidiariteitsbeginsel zou volgens auteur Maarten Neuteboom veel consequenter gevolgd moeten worden. Hij pleit in het rapport voor deregulering waar mogelijk. ‘Regelgeving is immers veelal een vorm van centralisering.’ Wanneer decentralisatie gepaard gaat met te strenge beleidsmatige en financiële kaders dan is eerder sprake van deconcentratie dan decentralisatie.

‘Als je werkelijk als rijksoverheid durft los te laten dan betekent dit dat lokale overheden meer financiële en beleidsmatige ruimte gegund moet worden – en dus een verschuiving van een deel van de belastinginning van rijk naar gemeente. *No taxation without representation* is een geveugeld adagium, maar het geldt ook andersom: geef de lokale representatieve democratie meer armslag.’ Verantwoordelijkheden terugleggen bij mensen zelf, vertrouwen hebben in hun vermogen problemen zelf op te kunnen lossen kan echter alleen wanneer ook de burgers bereid en in staat zijn verantwoordelijkheid te dragen en niet vervallen tot een ieder-voor-zichmentaliteit. Dan gebeurt onvermijdelijk het omgekeerde: ‘Waar de (burgers) moraal vervaagt, krijg je steeds meer wetgeving.’

‘Waar de (burgers) moraal vervaagt, krijg je steeds meer wetgeving’

De waarde van burgerschap

Neuteboom pleit in het rapport daarom voor een herwaardering van burgerschap. Een werkelijk goede samenleving kan volgens hem niet zonder burgerschap. ‘Het is als een humuslaag waardoor mensen tot hun recht en hun bestemming kunnen komen. Zonder burgerschap verbreekt een samenleving, kijkt men steeds minder naar elkaar om en wordt het ieder voor zich. Het is wezenlijk dat we in onze samenleving een fundamentele betrokkenheid op elkaar blijven houden. Kunnen wij als mens gelukkig zijn als anderen ongelukkig zijn, vroeg Aristoteles al? In de woorden van de Bijbel: ben ik mijn broeders hoeder? Die laatste vraag stelde Barack Obama in zijn beroemde speech in 2004 tijdens de Democratische conventie. Het zijn oude vragen over de aard van de samenleving en over de wederzijdse afhankelijkheid die ons mens-zijn ten diepste tekent.’

Burgerschap is niet iets wat kort geleden plots is opgekomen, integendeel: het heeft een eeuwenoude oorsprong. ‘Modern burgerschap kwam in onze streken voor het eerst op in de middeleeuwen, onder meer zichtbaar in de vorming van gilden. Centraal stond daarbij de notie uit te willen gaan van de samenleving, niet van de heersers.’ Men oefende zich in het samen leven, in het delen van

verantwoordelijkheden, en in het ontwikkelen van tolerantie. ‘Vaardigheden als bedachtzaamheid bij het oordelen, het kunnen inschikken, tolerantie en bestuurlijke wijsheid, inzicht in de balans tussen rechten en plichten: zij zijn wezenlijk in een democratie’, citeert Neuteboom Ab Klink uit een WI-rapport uit 2003.

De waarde van burgerschap

In het rapport beschrijft Neuteboom een aantal fundamentele ontwikkelingen in maatschappelijke initiatieven. Die zijn steeds meer ad hoc, lossen en meer tijdelijk van aard. ‘Mensen engageren zich anders dan in het recente verleden. “Een beter milieu begint bij jezelf” is een typische jarentachtigslogan, een appel op verantwoordelijkheid dat nu minder aanslaat. Nu speelt “what’s in it for me?” een veel grotere rol.’ Mensen zijn minder trouw aan verenigingen, maar zijn tegelijk wel degelijk bereid zich in te spannen voor bijvoorbeeld een deugdelijke speeltuin op het pleintje voor hun woning.

Het is wat Neuteboom betreft van groot belang dat de overheid de samenleving de vrijheid gunt om zo veel mogelijk zelf verantwoordelijkheid te nemen, geen sta-in-de-weg te zijn en dus ook de ruimte laat om fouten te maken. ‘De overheid zal voortdurend vanuit de inherente waarde van de

samenleving moeten denken en daar haar beleid op baseren. Daarbij past geen overheid die zich in allerijl terugtrekt uit de samenleving, maar een overheid die goed in kaart brengt welke taken en verantwoordelijkheden burgers en hun organisaties aankunnen en hen daar waar nodig voor probeert toe te rusten.’

U kunt het rapport *Gezag, vrijheid en burgerschap* bestellen door een e-mail te sturen naar wi@cda.nl o.v.v. de titel van het rapport en uw adresgegevens of door te bellen met 070 342 48 74. U krijgt dan de publicatie en een factuur toegestuurd. Het rapport kost dan € 10,-. Het is ook gratis te downloaden via www.cda.nl/wi